

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

Primljen: 5. 7. 2023.

Prihvaćen: 21. 7. 2023.

In memoriam profesoru emeritusu Damiru Kalogjeri

Nenadano, 24. travnja ove, 2023. godine napustio nas je lingvist i znanstvenik Damir Kalogjera, profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu, dugogodišnji profesor na Odsjeku za anglistiku na zagrebačkom Filozofskom fakultetu i desetogodišnji glavni urednik časopisa *Strani jezici*. I u svojoj 91. godini često je znao došetati do fakulteta. Bilo ga je lijepo sresti na putu prema njegovoj sobi B-016 i izmijeniti nekoliko ugodnih, vedrih i optimističnih riječi o fakultetu, nastavi, znanstvenim skupovima, pa i o zdravlju, vremenu i planovima za odlazak na njegovu rodnu Korčulu. Svi mi s Filozofskog fakulteta (dakako, zajedno s ostalim članovima Uprave Društva sveučilišnih nastavnika) koji smo u upravi Društva (Dean Ajduković, Željka Fink Arsovski, Boris Grgin, Damir Horga) prigodom kratkoga odavanja počasti profesoru Kalogjeri, kao dugogodišnjem predsjedniku Suda časti navedenoga Društva, s nekoliko prigodnih i toplih riječi na redovnoj sjednici Uprave Društva sjetili smo se dragoga profesora Kalogjere i izrazili zahvalnost za njegov nesebičan trud u radu Društva. Odsjek za anglistiku, nema sumnje, organizirat će na Filozofskom fakultetu dostojanstven i primjeren oproštaj od profesora Kalogjere. Prijatelji profesora u slučajnom susretu zastanu i sjete se svojih susreta ili zajedničkih poslova s profesorom. I ovih nekoliko riječi u *Stranim jezicima* prilog su uspomeni na profesora Kalogjeru, ali ujedno i zahvala za njegov nemjerljiv prinos ugledu i vrijednosti časopisa.

Zadnjih godina, svakoga tjedna, i pored aktivnosti profesora, kolega dr. Anđel Starčević, docent na Odsjeku za anglistiku, donosio je doma profesoru Kalogjeri vijesti s Fakulteta i novosti iz sociolingvističke literature. Posljednje profesorovo sudjelovanje na konferencijama Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku bilo je 2015. u Zadru (*Čiji je engleski jezik?*). U Zagrebačkom lingvističkom krugu profesor Kalogjera održao je predavanje 2018. godine *Pogled na inovacije u varijacijskoj (anglofonskoj) sociolingvistici*. Predavao je još zadnjoj generaciji doktorskoga studija lingvistike na

Filozofskom fakultetu u Zagrebu (2018./2019). Sociolingvistiku na Odsjeku za anglistiku predavao je do prije tri godine. Povodom pedesete godišnjice izlaza *Stranih jezika*, kao urednik s najduljim stažom (10 godina) i prvi nasljednik na toj funkciji akademika Rudolfa Filipovića, trebao je sudjelovati u obilježavanju te značajne obljetnica časopisa u ožujku ove godine, ali ga je nešto u tome, nažalost, spriječilo. Redovito je i do posljednjih dana sudjelovao u radu Hrvatskog filološkog društva i Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku.

Profesor Kalogjera bio je oličenje vitalnosti, znanstvene i predavačke dugovječnosti i svježine, uvijek prisutan u aktualnom životu Fakulteta i Sveučilišta, stoga je njegov odlazak tako iznenađujuće neočekivan.

Profesor Kalogjera rođen je 1932. godine u Korčuli. Iako čvrsto vezan za rodni otok, srednju je školu pohađao u Zagrebu gdje je maturirao na Drugoj gimnaziji (1951.). Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je anglistiku i južnoslavenske jezike i književnosti (1956.). Pohađao je i diplomirao poslijediplomski studij na Sveučilištu u Durhamu i na Sveučilišnom koledžu u Londonu te je stekao stupanj magistra znanosti (1963.). Doktorat znanosti iz engleske lingvistike obranio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1965. godine s temom o engleskom modalnom glagolskom sustavu (*Uporaba anomalnih glagolskih oblika: shall, will, should, would u današnjem književno-razgovornom engleskom jeziku*). Svoja anglistička znanja produbljavao je ili na usavršavanjima ili kao gost profesor na Pennsylvania State University (1966./67.), University of London, School of Slavic and East-European Studies (1973. - 1975.), University of Nottingham, Department of Slavonic Studies (1983./84., 1993./94.) i tijekom privatnih kraćih odlazaka u britanske biblioteke kako bi na anglističkim izvorima prikupio i svjetska lingvistička te osobito sociolingvistička znanja. Predavao je na sveučilištima Humboldt u Berlinu, Rostocku, Chicagu, Oklahomi, Rutgers, Birminghamu i drugima. Popis časopisa u kojima je surađivao pokazuju širinu tema i znanstvenoga interesa profesora Kalogjere (*Moderna Språk, Putevi, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Jezik, Filološki pregled, Studia Romanica et Anglicana Zagrebiana, General Linguistics, The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project, Reports, Strani jezici, Folia Slavica, Sociolinguistica, Filologija, Suvremena lingvistika, International Journal of Sociology of Language*). Uz epitet „svjetskoga čovjeka“ (osobito u intelektualnom smislu) nisu ga mimoišle fakultetske zagrebačke administrativne (pročelnik Odsjeka, voditelj Katedre za engleski jezik) ili strukovne obaveze (predsjedništvo Hrvatskog filološkog društva i Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku), već spomenuta uloga voditelja Suda časti u Društvu sveučilišnih nastavnika

i osobito briga o izboru mladih znanstvenika s Filozofskog fakulteta za nagradu Društva. Na međunarodnom planu kao predstavnik Hrvatske bio je član međunarodnih strukovnih organizacija (Međunarodna asocijacija za primijenjenu lingvistiku, Evropsko društvo za engleske studije).

Od početaka rada Zagrebačkog lingvističkog kruga profesor Kalogjera bio je jedan od doajena (uz profesore Bulchú Lászla, Radoslava Katičića, Rudolfa Filipovića, Vladimira Ivira i drugih) koji su nosili i pronosili znanstvenu ulogu rada Kruga, raspravljajući o jezikoslovnim aktualnim teorijama i istraživanjima, dajući svoj doprinos redovitom prisutnosti na sastancima Kruga svakoga utorka u 19.15 sati, aktivnim predavanjima i sudjelovanjem u raspravama o održanim izlaganjima.

U tadašnjem sustavu akademskoga napredovanja, nakon diplomiranja u Zagrebu (1955.), radnu je karijeru započeo na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (1957. - 1964.) i ubrzo je nastavio na anglistici na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, napredujući propisanim akademskim stepenicama: lektor (1964.), docent (1969.), izvanredni profesor (1974.), redoviti profesor (1982.) i redoviti profesor u trajnom zvanju (1987.). Svoje akademsko napredovanje profesor Kalogjera završio je izborom u počasno zvanje *professor emeritus* (2002.) na prijedlog Filozofskog fakulteta i povjerenstva u sastavu: redovita profesorica dr. sc. Dora Maček, (predsjednica Povjerenstva), akademkinja dr. sc. Antica Menac (članica) i akademik Vojmir Vinja (član) te mu je odlukom Senata Sveučilišta u Zagrebu dodijeljeno ovo visoko počasno zvanje. Senat je u svojem rješenju istaknuo da „prof. dr. sc. Damir Klogjera ima posebne zasluge za razvitak i napredak Sveučilišta te međunarodno priznatu znanstvenu i nastavnu izvrsnost te mu se dodjeljuje navedeni stupanj“.

Znanstveno-istraživački rad profesor Kalogjera započinje proučavanjem opisne gramatičke strukture engleskoga jezika, radeći svoj magistarski rad na Sveučilištu u Durhamu i Londonu pod mentorstvom prof. R. Quirka te studij završava izradom magistarskoga rada. U okviru iste anglističke teme bio je i njegov doktorski rad o izražavanju futura pomoću modalnih glagola objavljen kao zasebna monografija pod naslovom *A Contrastive Study of English Modals and Their Equivalents in Serbo-Croatian* (1982.). Osim specifičnosti engleskoga jezika i različitih jezičnih sredstava izražavanja određenih stvarnih konceptualnih odnosa, u tom se radu naziru naznake kontrastivnoga promatranja engleskoga jezika i njegovih lingvističkih mogućnosti u usporedbi s hrvatskim što će biti sljedeće polje znanstvenoga interesa profesora Kalogjere. Široko polje istraživačkih tema on je otvorio radom na projektu pod vodstvom akademika Filipovića *Kontrastivna*

istraživanja hrvatskog i engleskog jezika te je kao član istraživačkoga tima objavio niz radova o modalnim glagolskim sustavima u oba jezika iz čije su usporedbe dobivene spoznaje o tipološkim razlikama dvaju jezika, s jedne strane, i s druge strane, podatci koji su se mogli upotrijebiti u nastavi engleskoga jezika učenicima čiji je materinski jezik hrvatski. (*Chapters in Serbo-Croatian – English Contrastive Grammar*, 1985).

Od kontrastivnoga istraživanja jezika nije bio dalek put do multidisciplinarnoga sociolingvističkog pristupa u kojem se jezično ponašanje promatra kao rezultat utjecaja širokoga spektra nejezičnih čimbenika, koji djeluju na karakteristike jezika u različitim stvarnim komunikacijskim situacijama. Naime, rezimirajući svoje poglede na učenje stranih jezika, profesor Kalogjera promatra to pitanje zapravo sociolingvistički jer se radi o vanjskim faktorima u učenju stranoga jezika. Drugačiji se odnosi uspostavljaju u učenju materinskoga jezika, koje prof. Kalogjera naziva unutarnjima i učenju stranoga jezika, koji se nazivaju vanjskima (*Materinski jezik kao strani*, 1992 - 93). Stoga ove dvije kontrastivne i sociolingvističke situacije u kojima se nalazi jezik kao predmet poučavanja zahtijevaju različite lingvističke opise i postupke (*Jezik iznutra i izvana*, 1992; *Rudimentary Bilingualism*, 1991 - 1992). Kako razvojem lingvistike kao znanosti, sociolingvistički pristup jeziku postaje dominantan krajem prošloga stoljeća, profesor Kalogjera, koji je dobro upućen u to područje jezičnoga istraživanja, postaje promotor sociolingvističkoga pristupa proučavanju jezika u našoj lingvistici. I stvarno se može reći da sociolingvistički pristup proučavanju jezika čini srž istraživačkoga i nastavnoga rada profesora Kalogjere. On proučava odnos standarda i dijalekta zastupajući veću slobodu uporabe pojedinih jezičnih varijeteta ovisno o konkretnoj komunikacijskoj situaciji, a time blaži preskriptivistički pritisak standardne varijante ili čak gramatičkih pravila na jezičnu uporabu (*Između dijalekata i standarda*, 1985; *Attitudes to Dialects in Language Planning*, 1994; *Nekoliko pragmatičkih elemenata dijalekatskog diskursa*, 1995; *Preispitivanje jedna lingvističke doktrine. Komunikativna uloga jezika i dijalekta*, 1996). Temeljna sociolingvistička pitanja profesor Kalogjera ne promatra samo u odnosu standarda i dijalekta ili diglosije (hrvatski – talijanski) u hrvatskom (*Diglossia in the Serbo-Croatian Continuum. The L and Bilingualism*, 1996) već i na primjeru engleskoga i američkoga u novim društvenim okolnostima pod pritiskom proskripcije s jedne strane i slobodnoga jezičnog razvoja s druge, dakle pod utjecajem vanjskih (društvenih) i unutarnjih (jezičnih) čimbenika (*Amerenglish*, 1976). Ovi sociolingvistički radovi zahtijevali su i opise pojedinih jezičnih mjesnih varijanata koji su sastavni dio opusa profesora Kalogjere. U tom je

sociolingvističkom duhu bio rad na prikupljanju leksičke građe grada Korčule i njezino objavljivanje (zajedno s Mirjanom Svobodom i Višnjom Josipović) u *Rječniku grada Korčule* (2008.).

Nastavna djelatnost profesora Kalogjere, dakako, da je usko vezana i proizlazi iz njegova znanstveno-istraživačkoga rada. Na prijediplomskom studiju predavao je sintaksu engleskoga jezika, a uveo je i kreirao kolegije *Sociolingvistika* i *Uvodni tečaj u englesku lingvistiku*. Ideju o potrebi i korisnosti uvodnoga lingvističkog kolegija prihvatili su i drugi odsjeci Filozofskog fakulteta te je takav tip kolegija, specifičan za pojedine jezike, uveden i na drugim filološkim odsjecima fakulteta. Na poslijediplomskom i doktorskom studiju lingvistike predavao je američki strukturalizam i sociolingvistiku. Bio je mentor u izradi mnogih magisterija i doktorata. Profesora Kalogjeru krasile su sve odlike zanimljivoga, vještoga i retoričnoga rado slušanoga predavača. To se odnosi ne samo na nastavu nego i na izlaganja na znanstvenim skupovima na kojima je redovito sudjelovao (domaćima HAZU, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Hrvatsko filološko društvo ili međunarodnim Sociolinguistic Symposia i Seminar and conference on British cultural Studies), u profesionalnim društvima (Zagrebački lingvistički krug) ili javnim nastupima (Radio Zagreb).

Posebno poglavlje u radnoj biografiji profesora Kalogjere predstavlja deset godina na funkciji glavnoga urednika *Stranih jezika*. *Strani jezici*, kao časopis Sekcije za strane jezike i književnosti (kojoj je profesor Kalogjera bio predsjednik) Hrvatskog filološkog društva, pokrenuti su inicijativom i zalaganjem akademika Rudolfa Filipovića uz logističku (pa i financijsku) pomoć *Školske knjige* (1972.). Zadatci i struktura novoga časopisa dobro su određeni u razdoblju prvoga glavnog urednika akademika Filipovića (1972. - 1977.). Glavni zadatak časopisa bio je unaprjeđivanje nastave stranih jezika u hrvatskim školama s idejom da se što veći broj nastavnika okupi kao čitatelji časopisa i da budu potencijalni autori i suradnici časopisa. Rubrike časopisa jasno ukazuju na njegovu strukturu i ciljeve: lingvistika, metodika, živa riječ, naša iskustva, naša pošta, kronika, prikazi knjiga i bibliografija.

Nakon akademika Filipovića profesor Kalogjera preuzeo je vođenje *Stranih jezika* kao glavni urednik 1977. godine kada je časopis već bio dobro organiziran i čvrsto utemeljen u našoj stručnoj i znanstvenoj zajednici. On se toga prisjeća: „Sve ono čega sam se eventualno bojao kad me na to mjesto predložio prof. Filipović, nije se dogodilo i sve je teklo glatko ...Moje je bilo da čitam prispjele radove, predam ih na drugo čitanje urednicima rubrika (ili obrnuto) i da na sastancima redakcije konačno dogovorima što će ući u broj, a što će se vratiti autorima na doradu.“ I dalje, povodom obilježava-

nja 25 godina izlaženja *Stranih jezika* (*Strani jezici*, 1997, 26, 2-3) profesor Kalogjera nastavlja: „Metoda uređivanja časopisa, koju smo prešutno primjenjivali, bila je „meka“ i nepedantna. Iako to nismo nigdje jasno istaknuli, smatrali smo da u sklopu naših znanstvenih i kulturnih prilika kad koji lingvist, bio on naklonjen teoriji ili primjeni, iz svojih apstrakcija ili konkretnih primjera želi što izreći da obavijesti svoje kolege, taj njegov napor vrijedi podržati i objaviti u trenutku kad su nam prilike za objavljivanje bile sklone, a financijeri se nisu miješali.“ Takvim „mekanim“ vođenjem časopisa zapravo je omogućena njegova široka otvorenost prema velikom rasponu priloga pa i različitih stavova i teorija o statusu i poučavanju stranih jezika. I zato su se na stranicama časopisa nalazili različiti teorijski pristupi lingvističkim pitanjima i metodologijama poučavanja stranih jezika. Takav pristup uređivanju časopisa nije bio prepreka već poticaj da časopis zadrži svoju visoku teorijsku i primjenjenu razinu. Za vrijeme uredništva profesora Kalogjere donesena je zakonska odredba o uvođenju nastave stranih jezika na svim fakultetima. Time je otvorena tema specifičnosti nastave stručnih stranih jezika, s jedne strane, i s druge strane pitanje broja lektora i predavača na novim kolegijima, čime se broj potencijalnih suradnika časopisa, značajno povećao jer su nastavnici za taj predmet morali ispuniti zahtjeve o svojim stručnom i znanstvenom kvalifikacijama i napredovanju, što im je objavljivanje radova u *Stranim jezicima* omogućavalo. Tako su *Strani jezici* pod uredništvom profesora Kalogjere ispunili važnu zadaću u nastavi stranih stručnih jezika na visokoškolskoj razini. Ali ne smije se zaboraviti da je časopis imao i rubrike Lingvistika i Metodologija koje su otvarale prostor za teorijski pristup jeziku općenito i poučavanju stranih jezika posebice te da je časopis imao i svoju teorijsku vrijednost, a ne samo primijenjenu.

Dakako, desetogodišnje uspješno vođenja *Stranih jezika* uključivalo je i najavu svakog broja (to znači četrdesetak brojeva u 10 godina) s uvodnom riječi glavnoga urednika ili kako ih je profesor Kalogjera volio nazivati *Riječ uz ovaj broj*. Uvodne riječi profesora Kalogjere osim najave sadržaja aktualnoga broja časopisa, često su bile kratke (koliko je uvodna riječ dopuštala) rasprave o određenim lingvističkim, sociolingvističkim, psiholingvističkim ili nastavnim pitanjima, tako da su otvarale pitanja i naznačavale odgovore o pitanjima nastave stranih jezika.

Na odlasku s funkcije glavnoga urednika profesor Kalogjera je skromno napisao: „Pošto sam deset godina radio ovaj ugodni posao, došlo je vrijeme da se povučem. Kako netko reče, bolje se povući dok još ima nade da čitaoci zapitaju zašto se povukao, nego dočekati da zapitaju zašto se ne povlači“ (*Strani jezici*, XVII, 1988, br. 1, str 1).

Profesor Kalogjera nije se povukao iz života. Njegov vedar, pozitivan i optimističan duh vodio ga je kroz zanimanje za male svakodnevne životne teme do aktualnih stručnih i znanstvenih jezičnih, naročito sociolingvističkih, pitanja. Njegov vedar, predavački i znanstveni lik i nadalje će zračiti i poticati na znanstvena jezična istraživanja i prenošenje znanja sve one koji su imali sreću poznavati profesora Kalogjera i s njime surađivati do onih koji će crpiti poticaje za svoj rad iz njegovih radova i stvaralačkoga optimizma.

Damir Horga
dhorga@ffzg.hr
Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

